

RECURSOS PER A L'ESTUDI DE L'ART CONTEMPORANI

A part dels monogràfics, catàlegs, revistes d'art o llibres d'art contemporani relatius als diferents artistes contemporanis presents en aquests estudi i que s'han especificat a les fitxes desenvolupades, podem esmentar la següent bibliografia general consultada:

Campany, D. (2006), *Arte y fotografía*, Barcelona: Phaidon. Aquest llibre analitza en profunditat la presència de la fotografia a les manifestacions artístiques contemporànies, des de la dècada dels anys seixanta fins a l'actualitat, explorant la funció social de la fotografia com a mitjà de representació.

Guasch, A. M. (1997), *El arte del siglo XX en sus exposiciones. 1945-1995*. Barcelona: Ediciones del Serbal. Estudi de les exposicions que han generat noves maneres de contemplar i expressar la realitat, aquelles que han provocat el debat sobre els estils, els llenguatges i els discursos plàstics en la segona meitat del segle XX.

Guasch, A. M. (Ed.) (2000), *Los manifiestos del arte posmoderno. Textos de exposiciones 1980-1995*, Madrid: Akal-Arte contemporáneo. Compendi de textos de catàlegs d'algunes exposicions emblemàtiques de l'art més recent escrits per comissaris d'exposicions, crítics d'art, filòsofs, conservadors, directors de museus i professors d'universitat, tant d'Europa com dels Estats Units, amb el propòsit de definir el marc intel·lectual i creatiu del nostre temps.

Guasch, A. M. (2001), *El arte último del siglo XX. Del posminimalismo a lo multicultural*, Madrid: Alianza Forma. Història de l'art a partir dels anys setanta, moment que suposa la fi del dogma formalista i l'inici de la postmodernitat. S'analitzen els principals artistes i les obres que configuren el perfil creatiu de la nostra època.

Grosenick, U. (Ed.) (2003), *Mujeres artistas de los siglos XX y XXI*, Madrid: Taschen. Selecció de dones artistes del segle XX fins l'actualitat. L'ordenació del llibre és alfabètica i es contemplen diverses tendències i tècniques artístiques desenvolupades per artistes com Marina Abramovic, Louise Bourgeois, Rineke Dijkstra, Tracey Emin, Nan Goldin, Barbara Kruger, Sarah Lucas, Annette Messager, Shirin Neshat, Pipilotti Rist, Cindy Sherman, Rosemarie Trockel o Rachel Whiteread.

Meneguzzo, M. (2006), *El siglo XX. Arte contemporáneo*, Barcelona: Electa. Història de l'art contemporani, des dels anys cinquanta fins l'actualitat, ordenada segons tres grans blocs temàtics: les paraules clau (moviments artístics, tècniques específiques, conceptes fonamentals, etc.), els llocs emblemàtics (ciutats, països, territoris, paisatges, etc.) i els protagonistes (setanta pintors, escultors i arquitectes) amb una informació biogràfica i el comentari d'algunes de les seves obres.

Osterwold, T. (1999), **Pop Art**, Madrid: Taschen. Assaig sobre els orígens, els temes i les característiques del Pop art en Anglaterra i en Amèrica a través de l'anàlisi de les obres d'artistes com Robert Rauschenberg, Jasper Johns, Andy Warhol, Roy Lichtenstein i David Hockney, entre d'altres.

Riemschneider, B. i Grosenick, U. (2001), **Arte de hoy**, Madrid: Taschen. Selecció d'artistes occidentals dels anys 80 i 90, ordenats alfabèticament, dels quals s'expliquen els aspectes més destacats de la seva obra.

Rush, M. (2002), **Nuevas expresiones artísticas a finales del siglo XX**, Barcelona: Destino. A partir d'una reflexió sobre les noves concepcions sobre el temps i l'espai generades per la utilització de les noves tecnologies, aquest llibre explora territoris artístics ocupats per la performance, el vídeoart, la vídeoinstal·lació i l'art digital.

Salcedo, A. (2001), **L'art del segle XX a les comarques de Tarragona**, Tarragona: Arola. Primera síntesi de les formes estètiques contemporànies a les ciutats enclavament del Camp de Tarragona: Tarragona-Valls-Tortosa. Mostra com la vinculació entre temps històric i temps estètic evoluciona entre el 1900 i el 1999.

Taylor, B. (2000), **Arte Hoy**, Madrid: Akal. Història de l'art des dels anys setanta fins l'actualitat, prestant especial atenció als artistes dels Estats Units, Anglaterra, França, Alemanya i Rússia. Aquest llibre aborda temes tan específics de l'art postmodern com l'impacte del mercat sobre els diversos estils artístics, els efectes de la sida o les relacions cada vegada més estretes entre els artistes i altres sectors del sistema de l'art com la crítica, els museus o la teoria de l'art.

Wallis, B. (Ed.) (2001), **Arte después de la modernidad. Nuevos planteamientos en torno a la representación**, Madrid: Akal. Llibre amb 25 assaigs escrits per teòrics i crítics d'art tan destacats com Rosalind Krauss, Donald B. Kuspit, Roland Barthes, Walter Benjamin i Lucy R. Lippard, entre d'altres, que proporcionen una perspectiva general sobre els contextos artístics més recents en abordar temes com: el declivi de la modernitat i l'inici de la postmodernitat, els corrents més actuals en pintura, cinema, vídeo i fotografia o la dinàmica dels sistemes actuals de producció i difusió de l'art.

Warr, T. i Jones, A. (2006), **El cuerpo del artista**, Barcelona: Phaidon. Aquest llibre inclou una selecció d'artistes que, des de la dècada dels seixanta i fins l'actualitat, han treballat amb el seu cos utilitzant-lo com a instrument, suport o vehicle d'expressió.

VVAA (1979), **Diccionario del arte moderno. Conceptos, ideas, tendencias**. Valencia: Fernando Torres Ed. Diccionari de conceptes, idees i tendències artístiques, principalment del segle XX, elaborat per teòrics i crítics d'art tan destacats com Alexandre Cirici, José Corredor-Matheos, Gillo Dorfles, Daniel Giralt-Miracle, Roman Gubern i Simón Marchan, entre d'altres.

Catàlegs

El estado de las cosas. El objeto en el arte de 1960 a nuestros días. Colecciones de los fondos regionales de arte contemporáneo de Francia, MARCO (Museo de Arte Contemporánea de Vigo), del 8 de octubre de 2004 al 9 de enero de 2005, ARTIUM (Centro-Museo Vasco de Arte Contemporáneo, Vitoria-Gasteiz) del 2 de febrero al 22 de mayo de 2005. Història de l'objecte artístic contemporani internacional, des dels anys seixanta fins l'actualitat; en ella tenen cabuda diferents manifestacions artístiques que ens parlen sobre algunes transformacions clau de la societat contemporània, com els efectes de la societat de consum, el valor dels objectes quotidians, els objectes com a vehicles de propaganda, etc.

La Col·lecció Onnasch. Aspectes d'Art Contemporani. MACBA, 7 de novembre de 2001- 24 de febrer de 2002, Barcelona. Catàleg de la col·lecció d'art contemporani del berlinès Reinhard Onnasch, col·leccionista que manifesta especial interès pels artistes més radicals que treballen fora de les tendències dominants.

Pasajes. Actualidad del Arte español. Expo'92, Sevilla. Catàleg de les obres presentades al Pavelló d'Espanya a l'Expo 92 de Sevilla, amb una selecció de la producció més actual d'artistes espanyols vius.

Llocs web

Hernández, Carmen

<http://av.celarg.org.ve/Recomendaciones/ponenciacarmen.htm>

Ponència de Carmen Hernández: ***Reflexiones sobre un proyecto expositivo. Desde el cuerpo: alegorías de lo femenino***, presentada en la III Jornada Nacional de Investigación Universitaria de Género, Escuela de Sociología, FACES - UCV, Caracas, 18 de juliol de 2002. Aquesta ponència assenyala la constant referència al cos en l'art femení contemporani en relació a quatre eixos fonamentals: la valoració de la feminitat com a possibilitat d'invocar un ordre més plural, com a agent desestabilitzador davant del llenguatge logocèntric, com a crítica als discursos discriminatoris procedents de diferents disciplines i, per últim, com a crítica als estereotips elaborats i reafirmats a l'esfera pública, especialment pels mitjans de comunicació de masses.

López Gutiérrez, María de Lourdes

http://www.uvmnet.edu/investigacion/episteme/numero4-05/documentos/a_pintura.doc

Espai de docència i investigació de la Universidad del Valle de México que ofereix, entre d'altres, l'estudi de María de Lourdes López Gutiérrez: ***La pintura del siglo XX***. Aquest treball tracta tres blocs històrics: l'època de les avantguardes, la postguerra i la postmodernitat. Aquesta última a partir de la revolució sociocultural dels seixanta, esdeveniments com la globalització i

moviments artístics com l'art pop, el minimalisme, el *happening*, l'art conceptual i la instal·lació.

Performanceologia

<http://performancelogia.blogspot.com/>

Espai web creat a Veneçuela amb la intenció de recopilar, publicar, difondre i intercanviar documentació sobre l'art de la *performance*: registres fotogràfics i en vídeo, textos teòrics, ressenyes d'esdeveniments i anècdotes sobre aquesta disciplina.

Universes in Universe

<http://www.universes-in-universe.de/espanol.htm>

Espai web en anglès, alemany i castellà que recull informació actualitzada (articles, reportatges, entrevistes, assaigs, convocatòries, notícies, ressenyes, etc.) en relació amb l'art contemporani d'Amèrica Llatina, Àsia i Àfrica en el context artístic internacional.

RECURSOS D'EDUCACIÓ ARTÍSTICA

Agirre, I. (2005), *Teorías y prácticas en educación artística*, Barcelona: Octaedro. Aproximació a les diferents tendències pedagògiques relatives als ensenyaments artístics i consideracions en relació al futur de l'educació artística tot contrastant la investigació que prové de la psicologia i la pedagogia amb la relativa a altres àmbits moltes vegades desconsiderats per l'educació artística com la filosofia de l'art o l'antropologia.

Bosch, E. (1998), *El plaer de Mirar. El museu del visitant*, Barcelona: Actar. Reflexions sobre l'educació estètica a través de l'art contemporani.

Caja, J. (Coord.) (2003), *La educación visual y plástica hoy. Educar la mirada, la mano y el pensamiento*, Barcelona: Graó. Proposta general d'actualització dels ensenyaments artístics. A l'apartat d'educació infantil es centra l'atenció en l'expressió i l'autoexpressió de l'alumnat; a educació primària s'ofereixen recursos expressius propis de les arts plàstiques; per últim, a l'educació secundària, s'aposta per la utilització de les noves tecnologies per al tractament de la imatge.

Efland, A. D., Freedman, K. i Sthur, P. (2003), *La educación en el arte posmoderno*, Barcelona: Paidós. Aquest llibre reflexiona sobre la influència de la filosofia postmoderna en les qüestions curriculars. Analitza les característiques del que seria un currículum d'educació artística postmodern i proporciona eines de treball aplicables tant a primària com a secundària.

Efland, A. D. (2004), *Arte y cognición. Integración de las artes visuales en el currículum*, Barcelona: Octaedro. Arthur Efland descriu en aquest llibre com un plantejament de l'aprenentatge orientat cap a la cognició (i no només cap a l'emoció) canviaria la manera d'ensenyar les arts visuals; planteja maneres en què els avenços en ciència cognitiva es poden aplicar a l'educació

artística; descriu com es pot fer servir l'art per a desenvolupar les habilitats cognitives de l'alumnat i identifica les implicacions de tot això de cara al currículum i a les pràctiques educatives en general.

Eisner, E. W. (1998), *El ojo ilustrado. Indagación cualitativa y mejora de la práctica educativa*, Barcelona: Paidós. Pautes per a la recerca qualitativa en educació artística a partir del treball d'artistes i crítics d'art contemporani, amb el propòsit de mostrar que les qualitats destacades pels crítics en relació amb l'art o la vida social no són diferents d'aquelles que determinen la investigació en educació.

Eisner, E. W. (2004), *El arte y la educación de la mente*, Barcelona: Paidós. Aquest llibre descriu les diverses formes de pensament que susciten les arts i considera el currículum com un detonant que afavoreix l'adquisició, no només de coneixements, sensibilitat o imaginació, sinó també de noves actituds i predisposicions.

Gratacós, R. (2006), *Otras miradas. Arte y ciegos: tan lejos, tan cerca*, Barcelona: Octaedro. Reflexió sobre l'experiència estètica dels cecs a través de diferents propostes realitzades amb persones invidents. Entre els temes desenvolupats al llibre hi figuren: la percepció sensorial com a font d'aprenentatge, l'exploració de l'espai pròxim, l'orientació en l'espai urbà i la comprensió de les formes artístiques clàssiques i contemporànies.

Hernández, F. (2000), *Educación y cultura visual*, Barcelona: Octaedro. Aquest llibre suggereix que la postmodernitat ha redefinit l'art i, per tant, l'educació artística ha d'evolucionar paral·lelament, des d'una comprensió de la cultura visual.

Huerta, R. (Ed.) (2002), *Los valores del arte en la enseñanza*, Universitat de València. Reuneix les aportacions al Congrés d'Educació Artística realitzat a València durant els dies 28, 29 i 30 de juny de l'any 2000, organitzat pel departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica y Corporal de la Universitat de València. Les intervencions dels diferents ponents (Victòria Combalia, Fernando Hernández, Rosa Gratacós, Roser Juanola, Imanol Agirre, entre d'altres) publicades en aquest llibre proposen una profunda renovació de l'àrea de Didàctica de l'Expressió Plàstica.

Llocs web

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya

<https://www.gencat.net/diari/4915/07176092.htm>

DOGC núm. 4915 - 29/06/2007 amb el DECRET 143/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria (Pàg. 21870).

Hernández, Fernando

<http://www.ub.es/boletineducart/boletineducart/info/model.htm>

Article de Fernando Hernández: *Repensar la educación de las Artes Visuales desde los estudios de Cultura Visual*, a propòsit de la necessitat imminent de replantejar l'educació artística a partir de nous objectes d'estudi com els anuncis, els objectes de disseny, la moda, les pel·lícules, els graffitis, les fotografies, els concerts, la televisió, la realitat virtual, la xarxa, les imatges digitals..., a més de les arts tradicionals com la pintura, l'arquitectura o l'escultura.

Transversalia.net

<http://www.transversalia.net>

Entorn virtual per a l'educació en valors a través de l'art contemporani.

RECURSOS DE CARÀCTER GENERAL

Biedermann, H. (1993), *Diccionario de símbolos*, Barcelona: Paidós. Diccionari format per una selecció de figures simbòliques procedents de la cultura dels cinc continents, des dels temps més remots fins a l'actualitat, explicada des d'una base arqueològica, etnològica, artística i psicològica.

Chevalier, J. i Gheerbrandt, A. (1991), *Diccionario de los símbolos*, Barcelona: Herder. Diccionari de símbols referents a totes les tradicions i cultures del món.

Cirlot, J. E. (1992), *Diccionario de símbolos*, Barcelona: Labor. Diccionari de símbols segons un sistema comparat que prové de la investigació, compilació i crítica de diverses fonts: antropologia, mitologia, història de les religions, esoterisme, emblemàtica, psicoanàlisi, etc. tot focalitzant l'atenció en l'explicació del símbol en els diferents contextos culturals.

Llocs web

La ciudad de la Pintura

<http://pintura.aut.org/>

Gran pinacoteca virtual d'obres d'art de tots el temps organitzades segons diferents criteris: ordenació alfabètica d'autors, museus del món, cronologia i estils, etc.